

Число 1.

”СВІТЛО“

Популярно-Наукове Видавництво

Економічне Розуміння Історії

Написав А. ПЕТРІВ

Рочестер, Н. Й. 1922

Made in U. S. A.

Число 1.

”СВІТЛО“

Популярно-Наукове Видавництво

Економічне Розуміння Історії

Написав А. ПЕТРІВ

Рочестер, Н. Й. 1922

Made in U. S. A.

ЦІНА 15 ЦЕНТІВ

З отсим томиком починаємо видавництво популярно-наукової бібліотеки для українського робітництва.

В теперішню пору зросло велике бажання в робітника зацікавитися з різними науками. Наша література не богата ще із такі твори. Хоч і є деякі, то для робітників не приступні: або за великі, що робітник не має часу на їх читання, або за дорогі, що робітник не може їх ся докупити, або написані такою мовою, що робітник не може їх зрозуміти.

Ми будемо старатися ті труднощі оминати і видавництво це зробити під кожним взглядом видавництвом робітничим—то є щоб воно відповідало всім вимогам робітника. Щоб було тане, короткого і повного змісту, а передовсім, щоб кожний предмет був ясно і зрозуміло написаний.

До співробітництва є запрошені всі видніші наші наукові сили. Крім цього будемо перекладати найкращі чужі твори.

З огляду, що наука по економічному питанню є найважнійшою для робітника, тому починаємо наше видавництво "Економічним Розумінням Історії". На повищу тему малобся появили п'ять чисел в таким порядку: I. Вступ; II. Початки суспільної організації; III. Незвільництво (кріпацтво); IV. Феодалізм; V. Капіталізм і індустріальна революція. Посім прийде соціологія (наука про суспільну організацію) і другі.

Поява дальших чисел бібліотеки залежати ме в повні від успіху першого числа. Скорше розійдеться перше число, то й скорше появиться друге, бо покладних грошей в нас нема, а які малисьмо, то зужилисьмо на видання першого числа. Тому всі ті, що вважають це наше видавництво коначним повинні зайнятися його поширенням. Коли воно стане так як ми плянуємо, то видавництво це скоро переминиться в періодичне—місячне а навіть тижнєве. Але все те—ще раз повторимо—залежати-ме від його успіху. Для того просимо всіх прихильників освіти допомогти нам в нашій ділі! Поширюйте просвіту поміж нашим робітництвом! Хай не буде ані одного робітника між Вами, який не читав-би нашої бібліотеки. Памятаймо, що в просвіті наша будучність!

Всяку комунікацію адресувати: A. Petriw, 33 Lang St., Rochester, N. Y., U. S. A. Видавництво.

A. Петрів

(ВСТУП)

I.

ЕКОНОМІЧНЕ РОЗУМІННЯ ІСТОРІЇ

Економічне розуміння історії—се одна з Марксових теорій, і має та теорія ще назви: економічний детермінізм, матеріялістичне розуміння історії, і історичний матеріялізм. Карло Маркс уживав сеї послідної назви, але досі ще ведеться дискусія, щоби вирішити котра з них найбільше відповідна.

Двох американських економістів, оден прихлонець соціалізму а другий противник, професор Селігман і письменник Гент заявили за назвою економічне розуміння історії. Вони відкидають термін матеріялістичне розуміння історії, який в Америці не приймився.

Послухаймо чому Гент радить називати Марксову теорію про розвиток історії іменем “економічне розуміння”. Він каже що Марксова теорія слухна, але назва не влучна. Тому не влучна, бо коли Маркс говорить про історичний матеріялізм, то з сего може вийти непорозуміння немовби він мав на думці філософічну теорію матеріялізму, а тимчасом Маркс головно займався історією та економією, а не філософією і з філософією його теорія дуже мало має спільного.

Матеріялізм це філософічна теорія, котра каже що, все, що на світі, є матерія і тільки матерія. Марксова теорія про розвиток історії каже що майже вся людська історія полягає на економії. Філософ матеріяліст може прийняти ту Марксову теорію, але може також її відкинути, заявляючи, що хотяй весь світ складається тільки з матерії, то історія люд-

ського роду головню полягає не на економії, тільки на примір на психології пологово життя. А коли матеріяліст може бути противник Марксової теорії про розвиток історії людства, то не треба тої теорії називати матеріялізмом. З другої сторони філософ дуаліст, противник філософічного матеріялізму, отже такий чоловік, котрий каже що весь світ складається не тільки з матерії але также з ідей (думок)—може припускати, що історія роду людського головню опирається власне на господарстві, а не на ідеях. А коли дуаліст, противник філософічного матеріялізму може прийняти Марксову теорію про розвиток історії, то также не треба називати тої теорії матеріялізмом.

II.

Коли ми прийшли до заключення що Марксову теорію про історичний розвиток людства треба назвати економічним а не матеріялістичним розумінням історії, розважимо тепер докладно що значить таке економічне розуміння історії. Воно значить, що суспільний лад на світі все залежав і залежить головню від того яким способом люде здобували собі життя. То значить, що розвиток народів залежав і залежить в головній мірі від розвою средств господарської продукції. Пояснім се словами Енгельса, котрий в “Маніфесті Комуністичної Партії” каже як слідує:

“В кожному періоді історії способи економічної продукції і торговлі і суспільна організація, яка твориться наслідком способів торговлі і продукції—все те становить фундамент, на котрім збудована, і з якого можна вияснити всю політичну і умову історію того періоду. З того виходить що вся історія людства (від унадку племінної суспільности, котра мала спільне по-

сіданє землі), вся історія є історія класової боротьби, отже історія спору між визискуючими і визискуваними, пануючими і поневоленими класами”.

Або як каже письменник Гент в своїй книзі “Маси й Кляси”:

“Лучність людей з людьми, яка має ціль здобути средств житя є головна причина людських звичаїв, думок і чутя, головна причина людського понятя справедливости, власности і легальности, і также головна підстава суспільних установ, державних порядків, воєн і революцій. Чоловік шукає заспокоєння життєвих потреб, і щоб се заспокоєння осягнути в часі істнування приватної власности, чоловік мусить вести конкуренцію з другими людьми. Так повстає боротьба одиниці з одиницею, однак, як чоловік зрозумів, або радше сказати відчув свою неміч в боротьбі з другим чоловіком і з силами природи одинцем, він почав шукати помочи в другого чоловіка, що має такі самі потреби і такі самі цілі. Длятого то історія людскости є історією боротьби груп включаючи в те головно племінні і народні війни підставою котрим були економічні користи. З розвитком індустрії від початку її первісної форми ті групи перетворилися в економічні кляси, стремлячи до осягнення, або коли осягнули до задержання істнуючі форми богацтва чи капіталу і політичну зверхність, яка забезпечує їх посідання. Хоч ріжнородні малі групи з ріжнородними інтересами змагаються з собою в середині кількох кляс, то одначе головна боротьба в цілій історії провадиться на основі класової боротьби”.

Сей висказ зовсім ясний і пояснити його не треба.

Одначе багато критиків, і особливо приклонників, так званого ідейного розуміння історії або ще інакше телеологічного розуміння, які самі хід історії опирають

на великих людях, називають цю (Марксову науку історії) економічним фаталізмом, опираючись на тім, що мовляв, як фаталіст признає, що “все що є природне, і длятого є правдиве і так має бути”—так і Марксова теорія опирається на економічним розвою, то значить, що все що є мусіло бути, і дальше так має йти по механічним укладам Маркса. Та ця критика є зовсім безпідставна і навіть звернена проти самих критиків. Бож вони самі власне, хоч не вірять в те, що люди можуть робити якунебудь зміну—вірять що божья сила або “геніяльні одиниці” архitekти можуть їх робити. Марксова-ж наука історії, хоч що правда, своїм науковим відкриттем убиває ідею в романтично-магічну зміну соціальної системи, і віру в те, що світ може бути перебудований на бажання якого утопіста архitekта, то одначе (як ми вже це бачили в висказах Гента), лишає місце для участі людства. Та не тільки лишає, але навіть твердить, що розвій суспільства вповні залежний від самого суспільства. Одиниця не грає тут ніякої великої ролі, хіба тим способом, що вона сама залежна від суспільства. Отже суспільство є головний чинник. Одиниця це тільки випадок. Дальше наука ця доказує, що за причинами розвою і акції суспільства треба шукати в самім суспільстві а не в якій другій силі з поза суспільства—природній чи надприродній. Що більше та наука відкриває способи, як жили люди, а весь другий розвій залежить від змін і поліпшення способів продукції життєвих середників.

Ще один закид мають приклонники телеологічного розуміння історії, який після їх твердження є найбільший удар для Марксової науки. А саме, вони кажуть, що Маркс свою наукову теорію, що до ходу історії опер тільки на економічному положенню, але відкинув

всякий вплив ідеї і думки. А тимчасом, вони опираючись на грецьких філософів—кажуть—що думка попереджає всяку акцію. Чоловік, щоб що небудь зробити, мусів насамперед подумати, як це зробити—так говорять вони далше. І для того думка є старша від економічного положення—кінчують вони з утіхою. Та помимо тої їх утіхи, вони й тут не мають занадто міцного ґрунту, на яким моглиб опертися щоби збити Марксову теорію. Бо по перше, Маркс ніколи не твердив, що економічне положення само без участі думки і ідеї керувало ходом історії, він тільки твердив, що економічне положення є головний чинник, але не цілковитий, як це побачимо низше із слів Енгельса. А подруге, хоч Маркс признає участь думки і ідеї, то рівночасно каже, що всяка думка чи ідея мусіла мати свій почин в економічному положенню; що те або інше економічне бажання зроджувало думку. Отже Марксова наука не перечить, що чоловік щоб що небудь творити мусів наперед подумати, тільки каже, що нім чоловік подумав що робити він перше мусів мати потребу робити. Тому першої причини його роботи треба шукати в економічному ґрунті. Про значіння ідеї в історії добре пояснення дав італійський економіст Лябріоля: “Ідея—каже він—не впадала з неба, її витворили дані обставини як і все инше—через акцію певних потреб”. І цього ніхто не може заперечити. Сам Енгельс в творі під наголовком: “Що до матеріялістичного погляду історії” пише так: “Фактор, який в послідній інстанції історії рішає є творення і перетворювання дійсного життя. Щось більше по зате ніколи ані Маркс ані я не заявив. Одначе коли хто зрозумів цей висказ так, що економічний фактор є цілий фактор, в творенню історії, то він перекрутив нашу заяву і звів до нічого не значучої

абстрактної фрази. Економічне положення є основа, та позате всякі другі чинники: політичні форми клясових ріжниць, і їх результат, конституції, легальні форми, (також погляди, що до тих ріжниць в людських мозках), політика, філософічні теорії, релігійні погляди— все те має свій вплив на розвій історичної боротьби, і в богатых випадках навіть означає її форму”.

Як бачимо, ніхто не перечить, що ідея мала значінням в многих випадках історії а в інших рішала зовсім. Історія переповнена оповіданнями про геройські вчинки одиниць, яких мотивом були ідейні підклади, як в часі мира так і війни. Та є два великі дійсні факти, про які ми вище споминали, а які треба мати все на увазі. Перше, **що всі ідейні поняття мають свій початок в теперішних або в будучих соціальных потребах**—отже їх фундамент є економічний; і друге, **що зріст і сила думки чи ідеї є обмежена економічним положенням**. Як каже Фішер:

“Відберіть сучасному цивілізованому чоловікови його інструменти (знаряди якими добувається життє: машинерію, залізниці і все проче) і дайте йому тільки камяну сокиру його попередників, то побачите, що через другу генерацію вся цивілізація зникне з лица землі, і сам чоловік вернеться до дикого життє, яке істнувало на землі перед тисячами літ”.

Возьміть наприклад релігію. Вона була інакша за февдальных часів, і інакша тепер підчас істнування капіталізму. Людська думка наче та рослина приймається і росте тільки на відповідному і приятному ґрунті. Якій ґрунт така і рослина. Те саме мається із людьми. Професор Селіґмен пише: “Людина є така якою зробили її обставини”. В дійности воно так є.

В камінній добі не зявлялися Вітній, Вайт,

Кромптон, Ватт, Горак, Робертс і другі винахідники. На те треба було аж 18 і 19 століття, часу розвою індустрії і техніки. Ескімоси не мали, і певно не будуть мати: Шевченка ані Франка, ані Гетого ані Шілера, — бо їхні обставини на це не позваляють.

Також і етичні ідеї не є винятком з під цього невмолімого закону—цише дальше Селігмен. Які-б ці ідеї не були-би, їх початок лежить в соціальному ґрунті. Хоч який гарний клич про всесвітнє братерство робітників—та в тих сторонах, які загрожені азійським танім робітником, він не прийметься. А в церквах збудованих Ракефелером і другими маґнатами, приміром тютюновими маґнатами на тютюнових плянтаціях, не вчуєте, щоб вчили ідеї колективизму. Патріотизм, хоч якби його не поясняти і який ідейний підклад йому не давати, то він зродився в примітивному дикунському інстинкті чоловіка, для оборони родинної групи. Взагалі всі ідеї мали свій початок в економічному положенню. Возьміть приміром таку моральну ідею як ідея про женитьбу чоловіка з одною жінчиною. Це найбільший, кажуть, богом постановлений сакрамент, який оснується на любови невинности і т. д. А тимчасом учені соціологи, приміром Морґен доказали, що початок женитьби чоловіка з одною жінкою лежить в приватній власности. Групова женячка тревала так довго, як довго чоловік не витворював більше добра як міг зужити. Колиж чоловік почав брати собі до помочи в витворюванню другі сили, і витворював більше чим міг зужити, тоді він хотів мати якогось наслідника, щоб це добро йому лишити. Таким наслідником могло бути тільки його потомство. Щоб бути певному своїх потомків чоловік почав женитися з одною жінчиною. Цей закон з початку був такий

строгий, що як переланано жінку в зносінах з другим чоловіком, карано її смертю. На цю тему можна навести тисячів примірів. Та ми думаємо, що й цих вистарчить для тих, що схочуть це зрозуміти. Наведемо ще слова др. Стукенберга. Він пише так: “Її основний характер (економічної інтерпретації історії) можуть ігнорувати лише ігноранти, або фалшивий спірітуалізм, який самий своє істнованне опирає на економії”.

Закони, судівництво, конституції, і т. п. інституції—все те залежне від економічного положення. Зміна тих інституцій залежна від змін в економії. Вони ухвалюються в користь класи, яка в даний момент має економічну перевагу—отже в користь класи пануючої. Інакші закони і інакша справедливість панували за часів фєвдальної шляхти, а інакші за часів теперішньої буржуазії. Так в своїм часі невільництво було законне і моральне. Церква стояла на його сторожи. Попи греміли з амбон, що так бог дав і так вічно мусить бути. Та воно було лише так довго, як довго в державі правила класа в якої інтересі було невільництво, то є класа великої земельної посілості—князі, шляхта і земельні власники. Але коли революція 18-го століття усунула цю класу від управи держави і на її місце стала пануючою класою буржуазія, тоді ця класа невільництво знесла. Для неї воно було не потрібне. Її треба вільного робітника, щоби переходив з місця на місце, щоби завше був під руками, щоби мати з ним до діла лише при роботі, а поза роботою ним не турбуватися. І тому буржуазія зробила так, як для неї вигідніше, а не з ніяких справедливих мотивів.

Звичайно причиною змін в суспільстві є не те. на

що люди покладаються і мають за правдиве, але що інше. Вистарчить згадати лише середні віки, коли панував клерикалізм, що на все суспільне життя клав свою чорну печатку, і коли всюди кипіло від забобонів і пересудів, коли люди вірили що все, що мали добро-го творив бог добра, а що зле демон зла. Тоді і гадки в нікого не було, щоб хтось подумав о тім, що економічні обставини є перша причина діяльності людей. Лютер ніколи сам не знав, що реформа була лише економічна революція проти папської експльоатації. Та й ще нині люди дають себе різати, калічити і убивати на війні, звичайно під ріжними патріотичними гаслами і зовсім не знаючи, що вони бються за торговельні ринки.

Ще про одну дуже важну річ мусимо згадати в сім уступі. А саме про критику кинену в сторону економічної інтерпретації історії приклонниками так званого Дарвінівського погляду на історію. Після того погляду, закон життя є конкуренція і боротьба за існування і нічого більше. Цей погляд, який мильно приписують Дарвінови, основують на його теорії про еволюцію в дуже вузьким значінню того слова тоді, коли Дарвін сам просив, щоби його вислів: “боротьба за існування” розуміти в широкім значінню. Його приятелі ще гірше його звужили. Приміром Дарвін сам в книжці: “Про походження чоловіка” підносить факт, і доказує, як в ріжних звірят боротьба за існування перемінилася в кооперацію для існування, і як ця зміна вийшла в користь тих гатунків животин, які потрапили до неї застосуватися. В згаданій книжці Дарвін дослівно каже так: “Ці групи які мають в собі найбільше число згідливих членів, найкраще розцвітуться і виховують найбільше число дітей. Мимо цього ясного вислову

богато різних “учених” перекручують Дарвінову теорію. Та це є судьба майже кожної теорії.

Хто хотів-би про це більше довідатися най прочитає працю Петра Крапоткіна п. н.: “Взаїмно-поміч фактор еволюції”, де Крапоткін показує, що як ведеться вічна боротьба поміж звірами різного роду, так рівночасно і рівномірно йде кооперація, зусилля взаїмно-помочи і спільної піддержки та спільної самооборони поміж звірами того самого походження, або тої самої громади. **Злука таний самий закон природи, як і загальна боротьба.**

“Колиб ми це дали під пробу і спитали природу: хто більше згідний з нею: чи ті, що провадять безупинну війну поміж собою, чи ті, що собі помагають, ми побачили-би відразу, що ті звірі, які мають більшу навичку до взаїмно-помочи, без сумніву більше згідні з природою” — пише Крапоткін.

І далше каже:

“Ліпше положенне витворюється через обмеженне конкуренції, средством взаїмно-помочи і спільного поперття”.

З того виходить, що конкуренція не є закон життя, але закон смерти. Не можна заперечити, що не існує конкуренція за поживу і за життя поміж звірами і людьми. Одначе її викликають не звичайні тільки аномральні відносини. Є випадки що мати відбирає поживу своїм дітям і що чоловік кинеється як лютий звір на кого небудь, щоб дістати поживи. Але воно діється лише в надзвичайних відносинах. І учені природники накінець дійшли до того заключення, що вічна боротьба не є дорога до поступу. Що більше. Ми бачимо, що з індустрії конкуренцію що раз більше усувається. Творять різні комбінації, трости для її усунення. І зма-

гання людей для спинення того руху остають зовсім безуспішні. Нічо не помагає бойкотованне та ухвали ріжних законів, щоб спинити той процес, бо невможлими загальний закон є сильнійший ніж парламентарні ухвали.

Наука природи показує, що все, що повстало, повстало наслідком еволюції. Дарвін показав, як на тій підставі витворилося і розвивалося органічне життя.

Карло Маркс і Енгельс показали як розвивалося соціяльне життя.

Дарвін показав, що цілий органічний світ, “все що жне мусить піддатися обставинам або згинути”.

Карло Маркс і Енгельс показали, що чоловік, як і всі другі животины, мусять примінитися до життєвих обставин і тому умовні і суспільний розвій в котрій небудь епосі історії залежить на обставинах життя.

Кожний соціяльний порядок з початку був застосований до обставин життя—то є до способу витвору того часу. Та із сталою зміною в способах продукції приходив час, коли старий суспільний порядок вже не відповідав життєвим вимогам. Дальший поступ ставав неможливий доки тримався старий суспільний порядок. Тому старий суспільний порядок мусів бути повалений і запроваджений новий, який годився з новими обставинами життя. Наступала революція. Наступ кожної революції був викликаний ріжницею поміж формою продукції і розвитком продукційних сил.

Дорога поступу сягає дуже далеко взад і початок її дуже неясний і загадочний. В ріжних часах і місцях чоловік починав йти нею. Ніхто не знає звідки він прийшов ані куди пішов, тільки знаємо, що він йшов і впав на ній пізнійше. Полишені ним останки виглаженого каміння, снічасті стріли лука і інші вироби най-

дені в землі вказують на те, що він колись жив. Богато племен пускалося йти тою дорогою поступу та більшість з них попадали на ній. Тільки не многі йшли далше і далше аж досягнули степення цивілізації. Богато більше племен може були-би досягнули того степення, якби вони були полишені в спокою через довний час, потрібний для їх розвою. Та другі більше розвинені племена знайшли їх і винищили або присилували до свого способу життя.

Історія ділить людський поступ на кілька різних періодів або епох. Не всі історики роблять цей поділ однаково. Більше загальний і головнійший поділ є такий: племінний комунізм, невільництво, фєвдалізм і капіталізм.

Цей поділ є конечний для ліпшого зрозуміння історії. Він показує, що головні пограничні стовпи на дорозі поступу були в цілім світі однакові, де тільки жило яке небудь племя людий і постунало в своїм розвою. Цей поступ йшов всюда однаково де тільки жили племена людий. Ніде приміром не було випадку, щоб скорше топили залізо чим виробляли горшки, або щоби скорше винайшли пальну стрільбу чим лук. Всі племена робили свої винаходи в такім самім порядку одні річи по других хоч не рівночасно і не в однім місци.

Доки чоловік находився в дикому стані, він врагував своє життя тим, що примінявся до природи. Досягнувши цивілізації, чоловік продовжує своє життя поборюючи природу і заставляючи її на службу собі. І все своє суспільне життя—всі свої форми правління, всі свої інституції упорядкує чоловік згідно з тим поконуванням природи для вратовання свого життя.

Суспільна історія чоловіка починаєсь історією племінного комунізму про що буде мова в другій книжочці.

